

**COMUNICAREA *BONA-FIDE* VS. *NON BONA-FIDE*
ÎN DISCURSUL PARLAMENTAR ROMÂNESC
DIN SECOLUL AL XIX-LEA**

**Mihaela N. Constantinescu¹
Universitatea din București**

*La communication bona-fide vs. non bona-fide dans le discours
parlementaire roumain au XIXe siècle*

Résumé

Nous nous proposons, dans une approche pragma-rhetorique, de mettre en évidence le rôle discursif/ argumentatif des insertions humoristiques dans le discours parlementaire roumain de la fin du XIXe siècle. Nous considérons que la séparation entre la communication bona-fide et celle non bona-fide n'est qu'une distinction théorique, vu que la pratique discursive montre des glissements très fins et rapides d'un type de communication à l'autre.

Mots-clés: communication bona-fide, non bona-fide, humour conversationnel, humour conventionnel, argumentation

1. Introducere

Studiile privind umorul parlamentarilor români, din perspectivă retorică și pragma-retorică, sunt numeroase în ultima vreme (Săftoiu 2009, Constantinescu 2008). Dacă pentru studiile anterioare sursa predilectă au constituit-o dezbaterile foarte recente, din ultimii doi ani de activitate parlamentară, prezentarea de față se concentrează asupra discursurilor parlamentare de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Scopul nostru este să analizăm inserțiile umoristice (ne-am limitat la glume și la anecdote personale) din discursurile parlamentare, urmărindu-le atât

¹ **Mihaela N. Constantinescu** este asistent doctorand la Facultatea de Litere a Universității din București, Catedra de Limba română (seminare de Pragmatică, Stilistică, Retorică și Argumentare etc.); doctorand în Filologie din 2004, teza având ca temă umorul ficțional. Articolele recente urmăresc, dintr-o perspectivă pragma-retorică, umorul conversațional, umorul ficțional, discursul parlamentar. Este membru în grantul CNCSIS 2136/2008, proiect care are ca temă cercetarea discursului parlamentar românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. This work was supported by CNCSIS-UEFISCU, proiect number PN II - IDEI code 2136/2008. Email: mc_tinescu2000@yahoo.com.

rolul intradiscursiv (accentuând dimensiunea argumentativă), cât și cel extradiscursiv. Trebuie să avem de la început în vedere faptul că Parlamentul este o „comunitate de practică” (Harris 2001, Ilie 2001), cu reguli, norme și așteptări specifice. De asemenea, istoria conversațională a parlamentarilor, incluzând anecdote personale și glume (pentru a nu numi decât fenomenele analizate), depinde de o relație obișnuită de glumă (*customary joking relation* – Norrick 1993), fiind determinată de o anumită cultură a glumei (vezi *joking cultures*, Fine/de Soucey 2005).

Dacă unele teorii ale umorului încadrează diversele aspecte circumscrise fenomenului umoristic în categoria comunicare *non bona-fide*, punctul nostru de vedere este că opoziția *bona-fide* (comunicarea „serioasă”) – *non bona-fide* (comunicarea umoristică, cadru al jocului etc.) nu poate fi considerată o dihotomie radicală, cele două forme apărând uneori imbricate, funcția inserțiilor umoristice fiind strâns legată de „seriosul” discursului. Cele două forme comunicative coexistă, tipul *bona-fide* fiind de obicei în prim-plan, iar cel *non bona-fide* în fundal; uneori, poziția celor două tipuri se inversează, prim-planul fiind ocupat de comunicarea umoristică. Prin jocul dintre *background* și *foreground* se pot identifica funcțiile umorului, intențiile cu care apar inserțiile umoristice etc.

2. Bona-fide vs. non bona-fide

Conform teoriei scenariilor a lui Raskin (1985), sunt necesari cinci factori² pentru umorul verbal, primul dintre aceștia fiind trecerea de la comunicarea *bona-fide* la cea *non bona-fide*. În aceeași linie, Mulkay (1988, *apud* Attardo 1994) face distincția „*mod serious*” al discursului și umorul ca *mod discursiv distinct*. Față de discursul „serios” (*bona-fide* – o singură realitate obiectivă acceptată social; fără contradicții; rezolvarea diferențelor de interpretare; eliminarea ambiguităților și a paradoxurilor de sens; minimalizarea diferențelor de interpretare în folosul comprehensiunii și al buneii funcționări sociale), un paradis al cercetătorului ca și maximele griceene ale Principiului Cooperării, umorul este considerat un mod discursiv distinct, acceptând ambiguitățile, paradoxul, interpretările multiple, incongruențele parțial rezolvate. Sociologul Mulkay ajunge la concluzia că nu se poate trasa o linie clară de demarcație între cele două tipuri comunicative.

² Conform teoriei scenariilor a lui Raskin 1985, factorii necesari pentru umorul verbal sunt: 1) o trecere de la comunicarea *bona-fide* la cea *non bona-fide*; 2) textul unei glume intenționate; 3) două scenarii (parțial) suprapuse, compatibile cu textul; 4) o relație de opoziție între cele două scenarii; 5) un declanșator evident sau implicit, care să realizeze relația opusă. Teoria lui Raskin pornește din două surse principale: o teorie semantică bazată pe scenarii și o colecție de glume ficționale.

Atât la Raskin, cât și la Mulkay, mai târziu la Attardo³, apare ideea comentariilor metalingvistice legate de inserțiile umoristice. Există situații în care trecerile de la extremele discursului *bona-fide* la cele ale discursului *non bona-fide* apar marcate explicit. Un argument pentru aceasta este apariția metalimbajului umoristic, „paranteză” (exemple din corpusul nostru: „Aceasta mi-aduce aminte o anecdotă”, „îmi amintește o altă soluțiune”, „Un istoric vechiu spune că...”) care funcționează drept marcator al trecerilor (*shifts*) la „neserios” sau care poate fi considerată semnal al trecerilor de la universul serios la cel amuzant al discursului (o diferență față de ironie, care nu are marcatori de metalimbaj pentru apariția în discurs) (vezi *infra*). Totuși, în realitatea comunicativă, apariția umorului în discurs/ conversație se face adesea prin treceri nemarcate (mai ales în cazul jocurilor de cuvinte și al altor forme de umor conversațional).

3. Glumele și anecdotele personale

Reprezentând umorul convențional, glumele ficționale (*canned jokes*) sunt texte repetabile care pot fi înțelese fără legătură cu situația în care au fost spuse inițial; spre deosebire de acestea, umorul situațional (conversațional) este strict dependent contextual (Attardo 1994: 296; pentru diferențele privind realizările celor două tipuri de glume vezi Attardo 1994: 298-299). Dacă o glumă convențională este memorată și folosită într-o situație anume, aceasta devine parte componentă a contextului, dezvoltând legături contextuale secundare.

Neal Norrick (1993) este unul dintre primii autori care analizează umorul conversațional. El consideră că prin glumă (*a joke-first practice*) este „atinsă” baza micro-organizării conversației, gluma neapărând doar ca răspuns într-o pereche de adiacență, ci având funcții complexe. Pe lângă faptul că prin glumele conversaționale se poate crea un sub-topic al conversației (*new side conversation*), prin intermediul acestora sunt reasezate, redefinite rolurile participanților, atitudinile și apartenența la un anumit grup fiind semnalate și testate.

În conversațiile reale, liniile de demarcație între convențional și conversațional nu sunt întotdeauna nete, unele glume convenționale dobândind legături contextuale și devenind practic mai greu de distins de cele situaționale, iar acestea din urmă putându-se refolosi și trecând în categoria celor convenționale (așa cum observa și Attardo 1994: 299, fără a utiliza, însă, texte

³ Nu ne vom ocupa de dezvoltările ulterioare ale teoriei lui Raskin (mai ales Attardo 1994, 2001), menționând doar una dintre principalele obiecții formulate – deși funcționează foarte bine pentru glumele ficționale, această teorie nu explică toate manifestările care pot fi încadrate în categoria „umor verbal” (cf. Morreall 2004: 394, Norrick 2004).

autentice pentru ilustrare). De asemenea, atât glumele conversaționale, cât și cele ficționale pot fi narative (povestirile amuzante din conversație sunt o formă de manifestare a umorului conversațional). Este totuși dificil să tragem o linie clară de demarcație între conversațional, a cărui trăsătură principală rămâne elementul de surpriză, și convențional, caracterizat prin repetitivitate. Situația de comunicare și istoria comunicațională a participanților definesc tipul de umor (pentru o discuție mai detaliată vezi Constantinescu 2007: 171-197).

4. Funcții ale umorului

Attardo (2001) realizează o clasificare a funcțiilor umorului: (a) managementul social (funcția in- și out-grup, precum și medierea, controlul, jocul, solidaritatea), (b) de-angajarea (posibilitatea de a retracta – „am glumit doar”), (c) de-funcționalizare (pierderea sensului, cf. uzul ludic al limbajului), (d) transmiterea unei informații, (e) testarea. După Norrick (1993), umorul contribuie la eliminarea obstacolelor din conversațiile curente oferind șansa prezentării eului – *presentation of self*, în termenii lui Goffman, testarea teritoriului comun (*common ground*), crearea unei relații între participanți într-un mod amuzant.

Combinând cele două clasificări, considerăm că în cazul inserțiilor umoristice realizate de membrii parlamentului în cadrul discursurilor un prim rol al umorului este acela de a contribui la realizarea prezentării eului (*ethos*), urmat de testarea teritoriului comun (incluzând aspecte ale managementului social: jocul, asocierea in-grup, marcarea out-grupului, inter-relaționare) și transmiterea unei informații (care, sub masca jocului, să nu fie percepută ca un atac).

5. Ilustrări

5.1. Glume convenționale

Așa cum observa Norrick (1993), glumele narative sunt introduse atunci când sunt relevante pentru topicul conversației, iar orice apariție a unei glume face ca următoarele glume să devină relevante pentru topic.

În primul exemplu pe care îl prezentăm, I.C. Brătianu (PNL) critică discursul anterior al lui Grădișteanu și modul în care acesta a prezentat activitatea Partidului Conservator (PC):

- (1) Ion C. Brătianu: (...) Acel partid – cu toate că, cum a zis d-lui, a putut face și lucruri bune – a lăsat destule urme ca să v'aduceți aminte de el; apoi sunt și între cele bune fapte și fapte. Un istoric vechiu spune că unul a furat un bou și din pielea lui a făcut 100 de opinci, din ele a dat de pomană 30 de opinci și pe urmă s'a dus la duhovnic să-și

mărturisească păcatele și i-a zis: „Părinte, am făcut un păcat, dar am făcut 30 de faceri de bine”. – „D-zeu te iartă, fătul meu”, îi răspunse popa ... (aplauze prelungite).

Să nu vie dar să ne vorbească despre încrederea ce are în poporul român și să ne liniștească cu vorbe acei ce au în viața lor fapte după care să-i judecăm. Să nu vie a ne zice... (p. 105, vol. I 2, 3 febr.1869, *Conservatorii*)

Inserarea glumei nu este anunțată explicit, poate fi chiar insolită, deoarece succedă o formulă care anunță o posibilă descriere, având un pantonim virtual (hiperonimul suficient de generos *faptă*): „a putut face și lucruri bune – (...) apoi sunt și între cele bune fapte și fapte” – implicatura ar fi că nu toate acțiunile evaluate ca bune au același impact, aceeași importanță și aceleași consecințe. În schimb, este inserată o glumă convențională având o structură narativă (așa cum au cele mai multe astfel de glume), începând cu „un istoric vechiu”. Este semnalul trecerii într-un alt plan al discursului, dar nu se poate considera că se deplasează accentul dintr-un mod de comunicare *bona-fide* în *non bona-fide*. Gluma este ilustrativă pentru ideea susținută anterior (implicatura menționată, adăugând și faptul că nu orice faptă rea poate fi trecută cu vederea), iar echivalența dintre tema discursului și personajele glumei este evidentă: alegoric, PC are rolul hoțului care oferă o perspectivă inedită și avantajoasă propriei faptei încât să obțină iertarea dorită.

Evaluarea acestei glume este oferită non-verbal de parlamentarii prezenți la dezbateri – „aplauze prelungite”. Oratorul își continuă discursul fără a lăsa impresia schimbării perspectivei – gluma nu este prezentată ca un corp străin sau o divagare, ci are valoarea unui *exemplum* de tipul ilustrare (regula fiind deja admisă, parte din *doxa* – nu toate faptele au aceeași valoare –, poate fi ilustrată). Legătura cu pasajul următor se face printr-un marcator discursiv *dar* care are valoarea lui *astfel* (intensiv; mișcare de amplificare prin reformulare) și prin repetiția substantivului *faptă*. În cazul acestuia, se poate observa insistența (ca figură de stil) cu care este folosit (de trei ori în varianta *faptă* și o dată în varianta *facere*), intrând și în formulări retorice de tip antanaclază – „sunt (...) fapte și fapte”. Prin glumă se pot transmite implicit critici, acuzații (hoția), care să nu fie catalogate drept calomnii sau atacuri la persoană (unele cu consecințe legale).

Cel de-al doilea exemplu este o glumă externă, preluată de Al. Lahovary în discursul său de respingere a unui proiect legislativ privind împrumutul țăranilor. Gluma are tiparul obișnuit de introducere, fiind catalogată drept „anecdotală” (comentariu de metalimbaj umoristic):

- (2) Al. Lahovary: (...) Aceasta mi-aduce aminte o anecdotală din timpul revoluției de la Viena în 1848.

În mijlocul dezordinilor de stradă, unul din revoluționari se prezintă la bancherul Rothschild și-i zice: domnule, s'a isprăvit cu clasele dirigente și cu acaparatorii de capitaluri; trebuie să împărțim cu toții tot ce avem. Bancherul Rotschild îi răspunde:

- Foarte bine, d-le, cât socotești d-ta starea mea?
- Cred că este de 36 milioane de fiorini; căci Rothschild pe atunci nu era așa de bogat ca astăzi.
- Dar câți locuitori crezi d-ta că sunt în Austria?
- Sunt 36 de milioane.
- Va să zică vine de fiecare câte un fiorin din averea mea. Pofitim partea d-tale.

Și zicând aceasta scoate și-i dă un fiorin.

Apoi cam așa merge și cu teoriile acestea, dacă le-am lua în serios. Și-atunci ajungem la teoria d-lui Nădejde, care este poate ceva mai logică, și care zice ...

(DP, p. 115, 28 februarie 1889)

„Aceasta” funcționează ca un anaforic cumulativ (sau deictic textual) legând partea anterioară a discursului de ceea ce se anunță explicit ca fiind o „anecdotală”. La o primă vedere se face o trecere într-un mod *non bona-fide* al comunicării, normele și principiile care funcționează pentru discursul normal putând fi suspendate. Oratorul acordă destul de multă atenție cadrului pe care-l creează, menționând dimensiunea spațio-temporală (Viena, 1848) și cea socială (revoluția, dezordine de stradă), dar comentând și informația reprodusă – „căci Rothschild pe atunci nu era așa de bogat ca astăzi” (trecere în registrul *bona-fide*). Evaluarea externă lipsește, dar există cea internă, prin punerea în relație a situației narative din glumă cu dezbaterile parlamentare: „Apoi cam așa merge și cu teoriile acestea, dacă le-am lua în serios”. Prin analogie (fenomen marcat de deicticul textual *cam așa*), după modelul baronului Rothschild care interpretează *de re* și nu *de dicto* replica revoluționarului („trebuie să împărțim cu toții tot ce avem”), punerea în practică a ideii de a împărți tuturor țăranilor terenurile rămase ar fi un eșec. Gluma reprodusă are astfel funcția unui *exemplum* de tip ilustrare, care succedă teza susținută de parlamentar.

5.2. Anecdotele (povestirile) personale

Povestirile în conversație reprezintă una dintre strategiile fundamentale ale realizării unei legături între participanți. Ele ratifică eul celui care povestește, dar creează și solidaritate în cadrul grupului. Morreall (*ap. Norrick* 1993: 45) afirmă că povestirile amuzante pe care un locutor le inserează în conversație spun mai multe despre acesta decât bancurile (*canned jokes*), pentru că relevă o experiență personală și pentru că se adaptează contextului conversațional curent (n.n. uneori într-o măsură mai mare decât bancurile). De aceea, chiar și repetată, o anecdotală personală rămâne amuzantă, amplificându-se cu noile experiențe ale locutorului și ale audienței sale.

Primul exemplu reprezintă umor situațional devenit glumă convențională. Este vorba despre o întâmplare prezentată ca reală de către N. Filipescu:

- (3) N. Filipescu: (...) Propunerea d-lui Panu îmi amintește o altă soluțiune, tot așa de simplă, care ni se propusese anul trecut. Pe când gemeam după împrumut, pe când se

aștepta din moment în moment să vie depeșa, prin care să se anunțe că împrumutul s'a contractat, câțiva delegați ai unei camere de comerț se prezintă la ministerul de finanțe spre a indica o soluțiune.

Ei sunt introduși în cabinetul ministrului de finanțe, care era d-l general Manu, și îi spun:

- Domnule ministru, am găsit soluțiunea crizei.
- Care?
- Să contractați un împrumut!! (Iilaritate).

La asemenea rețete îți vine să răspunzi ca Francezul: « Comment ? Vous avez trouvé ça tout seul ? »

Domnilor, dacă lăsăm la o parte această singură dovadă de generoasă prietenie a d-lui Panu pentru noi, trebuie să constat că (...) (DP, p. 425, 30 noiembrie 1900)

Anecdota personală conține o formulă de introducere care pregătește cadrul pentru scena povestirii: „Propunerea d-lui Panu îmi amintește o altă soluțiune, tot așa de simplă, care ni se propusese anul trecut”. Se poate observa procedeul insistenței, al creșterii gradate a intensității așteptării (climax), prin care se amplifică tensiunea momentului: „Pe când *gemeam* după împrumut, pe când *se aștepta din moment în moment* să vie depeșa, prin care *să se anunțe că împrumutul s'a contractat*” întârziindu-se introducerea personajelor implicate: „câțiva delegați ai unei camere de comerț se prezintă la ministerul de finanțe spre a indica o soluțiune”. Evaluarea anecdotei aparține atât receptorilor – „ilaritate”, cât și locutorului, prin atitudinea amuzată (citarea din limba franceză). Dacă evaluarea receptorilor privește în primul rând conținutul anecdotei personale, cea a lui Filipescu este un atac la adresa lui G. Panu (rol polemic). La începutul fragmentului, numele lui Panu este explicit legat de anecdotă, fiind apoi „șintă” implicată în evaluarea internă („*asemenea rețete*” trimite atât la propunerea lui Panu, cât și la cea din episodul povestit), pentru ca, în finalul fragmentului, atitudinea față de MP să fie ironică: „această singură dovadă de generoasă prietenie a d-lui Panu pentru noi”. Propunerea lui Panu și cea din povestirea personală (legate prin analogie) funcționează ca antimodel față de propunerea susținută de Filipescu.

În exemplul următor, oratorul este și protagonistul celor două „istorii” personale pe care le prezintă. Prima anecdotă este construită printr-o citare ironică, pe când a doua utilizează într-o manieră evidentă paralogismul falsei analogii:

- (4) Ion C. Brătianu: (...) Ei, d-lor, când a fost în minister câte o asemenea necesitate și m'am adresat la cei tineri ca să primească interimatul, mi s'a răspuns: dar ce? Eu sunt pătrunjel ca să mă puneți în toate bucatele? Era odată chestiunea ministerului Cultelor și, având un asemenea răspuns, am primit eu să fiu acel pătrunjel și am ținut eu interimatul ministerului Cultelor. Aceasta a mers cum a mers, dar la Justiție?!... Mă iertați... Când am venit în țară din exil, era ministru la Justiție repauzatul Ion Filipescu căruia îi zicea și Vulpache și, îndată ce am venit în țară, a numit pe d. Rosetti membru la Curtea Comercială și pe mine membru la Curtea Criminală. (Mare ilaritate).

Puțin după aceea, trecând într'o zi pela ministerul Justiției, m'am abătut puțin pela ministru, fiindcă eram amic cu răposatul Vulpache și îndată ce m'a văzut mi-a zis: cum se poate să refuzați de a-mi da concursul d-voastră? Eu i-am răspuns: „Pentru Rosetti aș zice că l-ai numit la Curtea Comercială fiindcă a avut patenta de negustor. Dar pe Rosetti l-ai numit la Curtea Comercială, pe mine în ce calitate m-ai numit la Curtea Criminală? Negreșit fiindcă am fost pe banca acuzaților la Paris și ca criminal m'ai numit la Curtea Criminală a țării”. (Ilaritate).

Apoi onor.d. Giani tot în acea calitate voește să fiu acum interimar la Justiție? (Ilaritate). Dar n'am pus ... (p.234-235, vol. VIII, 10 noiembrie 1883, *Tiular la Justiție*)

Prin citare și introducerea discursului direct – „dar ce? Eu sunt pătrunjel ca să mă puneți în toate bucatele?”, se creează ocazia de a relua expresia celui nemulțumit – „am primit eu să fiu acel pătrunjel”, probabil cu aceeași intonație sau cu o intonație care să marcheze evaluarea ironică internă a replicii citate (în ambele cazuri ar fi vorba despre o intonație stilizată pe care nu o putem decât deduce; de asemenea, se poate observa emfaza prin utilizarea repetată a pronumelui personal de persoana I singular, postpus verbului la perfectul compus). Prin prezentarea simultană a două voci într-un singur enunț se creează o dublă perspectivare, cu origini ironice, dar posibil și parodice: în cazul ironiei, cele două voci, cea citată/jucată și cea a locutorului sunt evaluate contrastiv, important fiind clivajul evaluativ (Kotthoff 2002: 211-212). Deși în discursul raportat direct (DRD) există o pretenție de autenticitate, această redare este o stilizare a enunțului original, remodelarea textului citat fiind realizată în funcție de intenția comunicativă din prezentul cadru al dezbaterii; redării îi este imprimată perspectiva locutorului asupra evenimentului reconstituit – DRD se prezintă ca o dramatizare stilizată, teatrală, menită să atragă empatia receptorului (Gunthner 2002: 351), dimensiunea *pathos-ului* fiind esențială (am adăuga noi).

Strategiile de contextualizare, dintre care nu putem analiza decât ceea ce aparține nivelului verbal (frazarea), sunt considerate relevante pentru toate domeniile intertextualității jucate (*staged intertextuality*) (Kotthoff 2002: 212). Enunțurile prezentate teatral pot crea uneori ambiguitate în privința intenției reale cu care a fost realizată punerea în scenă.

Este și cazul celei de-a doua anecdote personale, în care se dezvoltă un cadru cu numeroase trimiteri la un fond comun de cunoștințe: „când am venit în țară din exil”, „repauzatul Ion Filipescu căruia îi zicea și Vulpache”, precum și informații care provoacă reacția amuzată („Mare ilaritate”) a parlamentarilor (probabil episodul mai fusese povestit) – „a numit pe d. Rosetti membru la Curtea Comercială și pe mine membru la Curtea Criminală.”

Atât episodul cu *pătrunjelul*, cât și cel cu numirea la Curtea Criminală (denumirea din acea vreme a unei instanțe penale din Țara Românească⁴, Livadă-Cadeschi/Vlad 2002), sunt legate tematic de topicul discursului (numirea unui ministru interimar la Ministerul Justiției). Dacă primului i s-a acordat mai puțină atenție, cel de-al doilea este amplu detaliat. Este creată o scenă în care actualul prim-ministru Brătianu, atunci numit șef la Curtea Criminală, cere o justificare a acestei numiri de la fostul ministru Filipescu (prezentat numai prin porecla amintită anterior).

Brătianu se prezintă ca încercând să descopere argumentele pe care le-a avut Filipescu pentru a-i numi pe cei doi liberali în posturi importante. Demersul său este unul bazat în mod evident pe false argumente, menit să provoace amuzamentul; în cazul numirii lui Rosetti se poate vorbi despre o falsă cauzalitate – „Pentru Rosetti aș zice că l-ai numit la Curtea Comercială fiindcă a avut patenta de negustor”, iar de la acest fals posibil argument se trece la o falsă analogie: „Dar pe Rosetti l-ați numit la Curtea Comercială, pe mine în ce calitate m-ai numit la Curtea Criminală? Negreșit fiindcă am fost pe banca acuzaților la Paris și ca criminal m’ai numit la Curtea Criminală a țării”. În cazul falsei analogii, se remarcă și jocul de cuvinte *criminal* – (*Curte*) *Criminală*.

Insertiile amuzante nu sunt simțite ca devieri de la cursul dezbaterilor și nu sunt niciodată (cel puțin în cazurile analizate) sancționate; dimpotrivă, reacțiile de apreciere indică, pe de o parte, faptul că aceste insertii reprezintă o practică frecventă în dezbaterile parlamentară, și, pe de altă parte, semnaleză un anumit tip de relație intergrup și interpersonală. Glumele pot avea valoare de *exemplum* de tip ilustrare (ex. (1) și (2)), punând în scenă un antimodel (ex. (3)) atunci când rolul este unul predominant polemic. Tot un antimodel pune în scenă și I.C. Brătianu (ex. (4)), dar prezentarea este doar în subsidiar polemică (antimodel – politicianul care refuză o funcție publică și demnitarul care numește diverse persoane în funcții importante, fără a-și putea justifica decizia), dar unul în care clivajul evaluativ este dominat de dimensiunea parodică. Rolul argumentativ al insertiilor amuzante ar fi, deci, de potențare a propriei intervenții (accentuare a propriului argument (*probatio*), vitalizarea propriei teze) sau, dimpotrivă, de punere în valoare a comentariilor care constituie respingerea unui punct de vedere exprimat anterior de un alt parlamentar (*refutatio*).

Concluzii

³ Denumirea din secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea fiind „departamentul (trebile de) cremenalion”; *criminal* era folosit cu sensul actual al lui *penal*.

Istoria conversațională, incluzând anecdote (povestiri) personale și glume (pentru a nu numi decât fenomenele analizate), depinde de o relație umoristică obișnuită, fiind determinată de o anumită cultură a glumei – Parlamentul, un cadru instituțional competitiv, implicând o abordare politică de tip conflictual, permite atât manifestarea unei (false) detașări umoristice de „seriosul” dezbaterilor, cât și transmiterea unor evaluări negative ale adversarilor politici prin intermediul unor inserții amuzante (la care de obicei nu există o replică imediată, o intervenție spontană lipsită de aceeași notă umoristică putând provoca daune imaginii individuale a celui care reacționează).

Umorul conversațional parlamentar are ca funcții: a) promovarea unei relații (in și out-grup) – antagonistul este, de obicei, membru al unui grup parlamentar opus celui din care oratorul face parte, reacția de apreciere primită din partea celorlalți parlamentari fiind un mod de creare a adeziunii cu oratorul și/sau de disociere față de „șintă”; b) împărtășirea cunoștințelor și a atitudinilor (implicit și explicit) – cele mai multe trimiteri se fac la persoane sau evenimente cunoscute participanților la dezbateri, unele povestiri personale fiind, poate, repetate; c) prezentarea personalității participanților (afișarea unui ethos ludic, afișarea unei atitudini degajate și a unei abilități conversaționale ridicate, prezentarea pozitivă a propriei imagini și desconsiderarea antagonistului etc.). Astfel, umorul poate ilustra două fațete în interacțiunea parlamentară – atât politețe pozitivă (având în vedere o cultură a glumei tipică unui cadru instituțional), cât și impolitețe (prin evaluarea negativă a „șintei” și disocierea de aceasta).

Bibliografie

- Attardo S. (1994), *Linguistic Theories of Humor*, Berlin/New York, Mouton de Gruyter.
- Attardo S. (2001), “Humor and irony in interaction: from mode adoption to failure of detection”, în Anolli, L., Ciceri, R., Riva, G. (eds.): *Say Not to Say: New Perspectives on Miscommunication*, Amsterdam, IOS Press, p. 165–185.
- Constantinescu M. (2007), „ce-ați făcut în /uichend/ ↑ <@ ați vorbit la mobil ↓ un cent pe minut.>. Umorul în conversație – în L. Ionescu-Ruxăndoiu (coord.): *Interacțiunea verbală (IV II). Aspecte teoretice și aplicative. Corpus*, București, Editura Universității din București p. 171-197.
- Constantinescu M. (2008), „Ethosul ludic al parlamentarilor”, G.Pană-Dindelegan (coord.): *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării*, București, Editura Universității din București, p. 267-274.
- Fine G. A., M. de Soucey (2005), “Joking cultures: Humor themes as social regulation in group life”, în *Humor: International Journal of Humor Research*, 18–1, p. 1–22.
- Guntner S. (2002), “Perspectivity in reported dialogues. The contextualization of evaluative stances in reconstructing speech”, în Graumann, Carl F., Werner Kallmeyer (eds.)

- (2002): *Perspective and Perspectivation in Discourse*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 347-374.
- Harris S. (2001), "Being politically impolite: extending politeness theory to adversarial political discourse", *Discourse & Society* Vol 12(4), p. 451-472.
- Ilie C. (2001), "Unparliamentary language: Insults as cognitive forms of ideological confrontation", în: R. Dirven, R. Frank, C. Ilie (eds.): *Language and Ideology*, Vol: II *Descriptive cognitive approaches*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 235-263.
- Kotthoff H. (2002), "Irony, quotation, and other forms of staged intertextuality. Double or contrastive perspectivations in conversation" în Graumann, Carl F., Werner Kallmeyer (eds.) (2002): *Perspective and Perspectivation in Discourse*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 201-229.
- Livadă-Cadeschi L., L. Vlad (2002), *Departamentul de cremenalion. Din activitatea unei instanțe penale muntene (1794-1795)*, București, Nemira.
- Morreal J. (2004), "Verbal humor without switching scripts and without non-bona fide communication", în *Humor: International Journal of Humor Research*, 17-4, p. 393-400.
- Mulkay M. (1988), *On Humour: Its Nature And Its Place In Society*, Cambridge, Polity Press.
- Norrick N. R. (1993), *Conversational Joking: Humor in Everyday Talk*, Bloomington, Indiana University Press.
- Norrick N. R. (2004), "Non-verbal humor and joke performance", în *Humor:International journal of humor research*, 17-4, p. 401-409.
- Raskin V. (1985), *Semantic Mechanisms of Humor*, Dordrecht, D. Reidel.
- Săftoiu R. (2009), „Acțiune și interacțiune umoristică în discursul parlamentar românesc actual”, în Zafiu, R., G. Stoica, M. Constantinescu (eds.): *Limba română: teme actuale – București*, Editura Universității din București, p. 405-416.

Corpus

- Brătianu I.C. (1930-1943), *Acte și cuvântări*, vol I, VIII, București, Cartea Românească.
- Filipescu N. (1912), *Discursuri politice*, publicate de Nicolae Pandelea, vol. I (1888-1901), București, Minerva.
- Lahovary Al. (1915), *Discursuri parlamentare*, publicate de Al. G. Florescu, Petre V. Haneș și Em.N. Lahovary, București, Editura „Librăriei Școalelor” C. Sfetea.